

Da "Foråret i Prag" blev kvalt

Af cand. polit. Verner Puggaard

Natten til den 21. august 2008 var det 40 år siden, at tropper fra bl.a. Sovjet, Bulgarien, Østtyskland, Polen og Ungarn invaderede Tjekkoslaviet og kvalte det såkaldte "Forår i Prag". Invasionen gav anledning til, at et dansk bevogtningsfartøj den følgende morgen blev sendt til farvandet nær Rügen, for at rekognoscere østtyske flådebevægelser. Artiklens forfatter var med som besætningsmedlem.

Under Den Kolde Krig var der til stadighed stationeret et mindre dansk skib fra marinen i Rønne Havn. Fartøjet havde bl.a. redningstjeneste og fiskeriinspektion som opgave, men hovedparten af tiden gik med at observere sovjetiske, polske og østtyske flådeøvelser og flådebevægelser i farvandet omkring Bornholm.

Denne aktivitet kunne bestå i at følge og rapportere om sovjetiske, polske eller østtyske krigsskibe, undervandsbåde og militære hjælpeskibe, når de afholdt øvelser. Sådanne øvelser var der ganske mange af. Det danske krigsskib, der var sendt ud for at observere en øvelse, sejlede tæt på eller helt ind i øvelsesområdet for at kunne se bedst muligt, hvad der forgik.

Opgaven i farvandet omkring Bornholm kunne også bestå i at følge og observere flådefartøjer fra især Sovjet, når de enten forlod Østersøen eller returnerede til Østersøen fra togter ud i Atlanterhavet.

Bornholm havde under den kolde krig en helt speciel position set i militær sammenhæng. Fra øen havde NATO en mulighed for at følge flådebevægelser i hele den sydlige del af Østersøen. Og radaren på Rytterknægten kunne registrere bevægelser af fly ganske langt ind i Østeuropa.

Det kunne det vagthavende mandskab på radarstationen også sent om aftenen den 20. august 1968, da invasionen af Tjekkoslaviet indledtes.

I Rønne lå på det tidspunkt et bevogtningsfartøj af Daphne-klassen (P532 Havmanden). Det var et 37 m langt skib bestykket med en maskinkanon samt maskingeværer og med dybvandsbomber. Det havde en besætning på 23 mand.

Vejret den 21. august var klart og vindstille, da skibets vagt i første morgendæmring så en mand komme cyklende hen ad kajen i Rønne. Manden standsede ud for bevogtningsfartøjet og sagde til vagten: *"Jeg skal give jer vand ombord. I skal ud at sejle så hurtigt som muligt. Der er krig."*

Næsten samtidig kom skibets officerer op på dækket. De var blevet alarmeret over telefonen. Resten af besætningen blev vækket, og forberedelserne til at få skibet ud af havnen gik i gang.

Så snart skibets dieselmotorer til de to skruer var startet og kommet op i omdrejninger, stod vi ud af Rønne Havn, og kursen blev sat sydvest mod den østtyske halvø Rügen. Vi var klar over, at det var en invasion af Tjekkoslaviet, der var årsag til vores sejlads, men vi var i den første tid på søen ikke klar over, hvordan den vestlige verdens reaktion ville være.

Der var hele vejen ned til Rügen total radiotavshed. Dette tiltag har haft til formål, at vi ikke skulle røbe vores mission. At vi var på vej, har man fra østtysk side helt sikkert været fuldt klar over fra det øjeblik, vi forlod Rønne.

Lige som man fra Bornholm kunne følge den østtyske flådes bevægelser, kunne man fra de østtyske og polske radarstationer se, når et skib gik ud fra Rønne, og der var ikke mange skibe, der i den pågældende situation ville sætte kursen direkte mod Rügen. Desuden lå der ofte trawlere fra Østtyskland eller Polen i havnen i Rønne – ikke almindelige trawlere, men trawlere med specielle antenner, der vidnede om, at deres hovedformål ikke var fiskeri, men efterretningsvæsen.

I forhold til tidspunktet for invasionen af Tjekkoslaviet var det forholdsvis sent, at søværnets skib i Rønne blev alarmeret. Invasionen havde da været i gang i omtrent et kvart døgn, og den var på et tidligt tidspunkt registreret af radarstationen på Rytterknægten.

Måske lå forklaringen i, at der havde været et problem med kommunikationen mellem radarstationen og de relevante myndigheder i København, som havde bevirket, at indrapporteringen af invasionen var blevet forsinket. Dette kommunikationsproblem gav anledning til avisomtaler i de følgende dage.

Måske ventede man med at sende os ud, indtil det var afklaret, at der ikke ville komme et vestligt svar på angrebet. I så tilfælde var det ikke en oplysning, skibets besætning kendte til.

Straks vi var kommet uden for havnen i Rønne, begyndte besætningen at gøre skibet klart til en eventuel situation, hvor det skulle blive angrebet. Maskinkanonen fik afrenset det lag af tekstil, som

i det daglige beskyttede det mod saltvand og rust. Der blev hentet ammunition (luftværnsgranater) op fra depotet, og granaterne blev sat i rammer ved siden af kanonen.

Skibets papirer samt nøgler til kodning/afkodning af telegrammer blev lagt i et par tunge og gennemhullede jernkasser, der blev placeret ved skibssiden. Formålet hermed var, at materialet kunne sparkes ud over siden og synke til bunds, hvis skibet blev bordet af en fjende.

Tiden frem til radioens nyhedsudsendelse kl. 6 var præget af en usikkerhed om, hvad der ventede. Nyhedsudsendelsen var vores første mulighed for at høre, hvordan situationen var – herunder om der var forventninger om et militært svar NATO. Vi kunne på skibets radar se, at der var mange skibe i farvandet uden for Rügen, og vi var på grundlag af radarbilledet ikke i tvivl om, at det var flådefartøjer, sandsynligvis fra basen ved Rügen.

Nyhedsudsendelsen kl. 6 gav os information om, at der på det tidspunkt ikke var et militært gensvar fra NATO.

Efter et par timers sejlads var vi i nærheden af den østtyske sømylegrænse, og vi kunne se de østtyske flådefartøjer – og modsat. Sandsynligvis var alle skibene fra flådebasen sendt på søen for ikke at blive fanget i havnen i tilfælde af et militært modtræk fra NATO.

Da vi nærmede os østtysk territorialfarvand satte to østtyske krigsskibe af fregatstørrelse kurs ud mod os. Vi drejede af i internationalt farvand til en kurs parallel med kysten, og de to østtyske krigsskibe lagde sig efter hinanden på en parallel kurs med en afstand til os på nogle få hundrede meter. Skibenes kanoner, der var ikke så lidt kraftigere end vores ene kanon, var bemandede, og de pegede mod os.

De østtyske krigsskibes beredskab og bemanning af våbnene viste os, at man var forberedt, såfremt invasionen skulle udløse et vestligt modsvar. Den østtyske velkomst måtte opfattes som: *"Vi har set jer. Lad være at blande jer i vores interne anliggender. Forsvind."*

Efter et stykke tid bøjede skibene væk fra hinanden. Vi gik lidt mod nord og blev i farvandet resten af dagen for at observere. I løbet af dagen blev det klart, at situationen ikke ville udløse en militær aktion fra Vesten. Vi blev i området et døgn tid endnu, og kunne derefter vende tilbage til Rønne.

"Foråret i Prag" var kvalt, og det tjekkosiske folks forhåbninger om en dagligdag i større frihed måtte vige for stærk kontrol og pres fra især Sovjetunionen med det klare formål med alle midler at få genindført den kommunistiske linje, man herfra ønskede.

Flere politiske ledere i Tjekkoslaviet, herunder lederen af kommunistpartiet Alexander Dubcek, blev arresteret og ført til Moskva. Her blev de presset til at acceptere en tilbagevenden til den form for kommunisme, som kunne accepteres i Kreml. Det indebar, at de reformer, der var gennemført det foregående halve år – herunder den indførte ytringsfrihed – blev annulleret.

Alexander Dubcek blev over de følgende måneder frataget alle politiske poster, og han blev udsat for hårde og lange forhør, som resulterede i, at han blev ekskluderet af det kommunistiske parti. Der var reelt tale om en udrensning. Angiveligt havde Moskva ønsket at fratage Alexander Dubcek alle poster straks, men på grund af hans store opbakning i befolkningen valgte de sovjetiske ledere at gøre det over en periode. Fra 1970 var Alexander Dubcek konstant overvåget og frataget basale rettigheder.

Alexander Dubcek nåede inden sin død i 1992 at opleve sammenbruddet af det regime, Sovjetunionen havde sat ind i 1968. Det skete i slutningen af 1989 med murens fald – altså godt 20 år efter "Foråret i Prag". Han var aktiv i det ny styre, og han var kort forinden sin død blevet genvalgt til Parlamentet.

Om vores rekognoscering ved Rügen den 21. august 1968 gav oplysninger til forsvaret, som man ikke i forvejen kendte, ved jeg ikke.

Og om der var en egentlig risiko for, at invasionen af Tjekkoslaviet kunne have udløst et modtræk fra Vesten, er også svær at bedømme. I Vesten blev Tjekkoslaviet – i lighed med bl.a. Ungarn og Polen - i de år opfattet som en stødpudestat, i hvis indre anliggender, Sovjetunionen havde ret til at blande sig.

Men sejlturen brændte sig ind i hukommelsen, for situationen var usædvanlig i forhold til den dagligdag med overvågning af øvelser og af flådebevægelser, vi ellers var vant til.